

КРАЄЗНАВЧА МОЗАІКА

КУТОЧОК ПОЛІСЬКОГО КРАЮ

У куточку поліського краю, серед темних соснових лісів, розкинулося мальовниче село Петруші, яке в офіційних документах значиться як центр сільської ради, який віддалений на 16 км від райцентру – смт Ріпок.

Мальовничого вигляду селу надають ставки. Кажуть, що вони - це блакитні очі землі, а їх в нашому селі налічується аж 11. По них проходить водорозподіл басейну річок Десни та Дніпра. Всі ставки, крім двох безіменних, мають досить специфічні назви - Косе, Іржавець, Місток, Стрічки, Саджалка, Вигін, Козинівка, Соснове, Кулівське. Про походження деяких назв хотілося б розповісти. Назва "Іржавець" виникла у зв'язку з тим, що в ставку була іржава вода. За переказами старожилів, тут на початку нашого століття копали іржаву руду, яку використовували як барвник. Назва "Стрічки" виникла тому, що цей ставок порослий айром, який в селі називають стрічками. Старожили розповідають, що назва "Соснове" виникла тому, що навкруг був сосновий бір, згодом вирубаний. А назва так і залишилася.

Серед джерел, у яких знаходимо перші відомості про село, - "Генеральное следствие о маетностях Черниговского полка (1729-1730 pp.)" Василенка та газета "Черниговские епархиальные известия (прибавления) 1872 г. № 22". За даними "Генерального следствия", у селі 31 двір, звідти ж дізнаємося, що "оная деревня Петруши, по сказки старожиллов, на купленных монастырских поселени грунтах и не была ни на якій уряд, нікому во владеніи".¹ У "Черниговских епархиальных известиях" читаємо: "В ведомости 1724 г. сказано: что деревня Петруши в сотне Любецкой на грунтах купленных монастырских (Иллинского монастыря) осажена. По ведомости 1732 г. Петруши - село с храмом. Итак Петруши не раньше 1725 г. освятились храмом Св. Духа и по старанию Иллинского монастыря".² Наведені відомості свідчать, що перша згадка про Петруші відноситься до 1724 року.

Щодо походження назви існує легенда, за якою в 1709 році Петро I, йдучи на Полтаву, зупинився на ніч у невеликому, на той час, хуторі, де стояло лише декілька хат. Перебувши ніч, наступного дня він з військом рушив далі. Таким чином і виникла назва "Петруші", тобто Петро рушив.³

Але, за даними археологічних розкопок, життя тут вирувало ще раніше. За 1,5 км, південно-східніше села Петруші знаходиться урочище Козарки, де в 1976 році експедицією Чернігівської обласної археологічної секції при Українському товаристві охорони пам'яток історії та культури відкрито і досліджено давньоруське поселення. А в 1987 році селищним загonom Чернігівського історичного музею були проведені охоронні роботи на цьому місці.⁴ Знаходиться воно на невисокому (1-1,5 м над рівнем води) березі заболоченої низини в урочищі і тягнеться вздовж берега на 450 м неширокою, 50-70 м, смугою. На розораних землях трапляються плями обпаленої глини, мабуть, рештки печей. У центральній частині відмічена максимальна насиченість культурного шару і поступове зниження до периферії. Досліджено 22 господарські споруди і 10 ям, а також 50 стовпових ям.⁵ Житла тут не знайдено, бо розкопки проводилися на виробничій ділянці поселення. За висновками археологів, поселення виникло у X ст. й існувало до середини XIII ст. Воно входило до складу вотчини чернігівських князів.

З 1724 р. по 1765-1769 рр. село у письмових джерелах не згадується. У зв'язку з відміною на Україні полкового устрою П. Рум'янцевим був проведений Генеральний опис Лівобережної України в 1765-1769 рр. Саме там згадується село Петруші, що відносилось до Любецької сотні.⁶ Потім знову відомостей не знаходимо. Але згодом згадка виринає у Топографічному описі Малоросійської губернії 1798-1800 рр. За його даними, у селі Петрушах платять податки 219 жителів чоловічої статі.⁷ Наступна згадка стосується 1834 року у зв'язку з проведенням "ревизской сказки казенных крестьян с. Петруши Городничего уезда", яка засвідчила, що у селі нараховувалося 48 дворів державних селян, в яких проживало 227 чоловік. За наступні 32 роки село розрослося, збільшилася кількість населення. Уже в 1866 р. нараховувалося 86 дворів і 659 мешканців.⁹

У селі в 1725 році була збудована Святодухівська дерев'яна церква, яку в буремні роки нашого століття спіткала гірка доля. У кінці 20-х - на початку 30-х років, коли розпочалась колективізація, церкву закрили, а в її приміщенні відкрили клуб, який діяв до початку війни. Німці наказали відкрити церкву і діяла вона до кінця 1948 року. Потім знову в її приміщенні був клуб, 2 класи школи та бібліотека. Після відбудови школи у 1954 році, в приміщенні церкви залишалися ще клуб і бібліотека, які знаходилися там до 1980 року. В тому році було збудовано Будинок культури, куди і перенесли клуб і бібліотеку. Десять років за два приміщення церкви ще простояло, потім за рішенням сільвиконкому, було зруйноване. Я пам'ятаю ще ці руїни, залишки цегляного фундаменту, де ми, діти, гралися.

А тепер повернемося у село кінця XIX ст. Вже у 1897 р. там було 176 дворів, в яких проживало 955 жителів.¹⁰ Важливу роль у розвитку освіти зіграли земства, що також надавали допомогу селянам, які потрапили у скруту. У 1897 р., за сприянням того ж земства, було відкрито земську школу та кредитно-ощадне товариство.¹¹

Населення села займалося землеробством, ковальством, бондарством та теслярством. Свою продукцію майстри вивозили на ярмарки у Любеч і Ріпки, а також продавали в своєму селі.¹²

Під час революції 1905-1907 рр. відбулося заворушення селян, але воно було придушено. В період столипінської реформи 1910-1911 рр. тут вибухнуло повстання жінок-селянок проти місцевого багатія Крутченка. Жінки розділили його землю, але повстання носило стихійний характер і також було придушене прибулими військами.¹⁴

У 1909 р., 15 січня, була заснована бібліотека при селянському будинку, яка, за даними 1923 року, існувала на його ж кошти.¹⁵

Коли розпочалася революція 1917 року, житель села Луцай брав участь у штурмі Зимового палацу.¹⁶

У 1918 р. в Петрушах була встановлена радянська влада. В цьому ж році був організований партизанський загін, який боровся проти австрійсько-німецьких окупантів. Його очолив П. К. Лапуцький. Згодом загін вписався до Богунського полку.¹⁷

Під час громадянської війни, а саме 14 листопада 1919р., жителі села Луцай Лаврін і Харченко Мілетій проводили збір пожертвуваль для бійців Червоної Армії.¹⁸ Закінчилася громадянська війна, Україна знаходилася в стані розрухи. Але люди не впали у відчай, почали відбудову. І вже восени 1923 р. почали свою діяльність школа та лікнеп.¹⁹ Навчання розпочалося 28 жовтня 1923 р. До школи було прийнято 28 хлопчиків і 2 дівчинки. Навчали цих дітей двоє вчителів. Школа перебувала під наглядом лікаря.²⁰

Згодом в Україні почалося створення різного типу комун та артілей. Не стояло остеронь цього процесу і наше село. Вже 24 серпня 1924 р. була заснована зразкова трудова сільськогосподарська артіль "Нове село". До її складу увійшло 13 чоловік:

Луцай Михайло Лаврінович,

Мажуга Михайло Єфимович,

Літошко Тетяна Тимофіївна,

Позняк Мойсей Якович,

Авраменко Анто н Миколайович,
Близнюк Павло Вікторович,
Авраменко Павло Миколайович,
Титенко Іван Григорович,
Коголь Федір Семенович (неписьменний),
Вітченко Василь Федорович,
Титенко Гаврило Кузьмич,
Вітченко Андрій Федорович,
Мажуга Кузьма Дмитрович..²¹

Того ж дня був прийнятий статут сільськогосподарської артілі, головою якої було обрано А. М. Авраменка. Членами ради артілі стали К. Д. Мажуга і В. Ф. Вітченко.²² У статуті, зокрема, обумовлювався вільний вхід і вихід з артілі. Всього у членів артілі нараховувалося 65,85 десятини землі.²³

Здавалося, все було добре і буде ще краще. Всі наполегливо працювали, вірили в щасливе комуністичне майбутнє і батька Сталіна. Та це тривало недовго. Почалася масова колективізація, потім страшний голод 1932-1933 рр., що забрав багато життів (даних про кількість померлих від голоду в селі немає). Почалися масові репресії, першою жертвою яких став голова колгоспу Михайло Лаврінович Луцай. Його заарештували й вислали на Колиму лише за слова: "Колгосп - це таке, що в нього можна входити, а не подобається - вийти".²⁴ Він був із тих небагатьох, кому пощастило вижити у тих нелюдських умовах і повернутися додому.

З початком Великої Вітчизняної війни все доросле чоловіче населення села було мобілізоване в армію, дехто пішов у партизанський загін. Німці прийшли в село дець під кінець літа на початку осені 1941 р.²⁵

Вони спалили школу, відбирали у населення хліб, продукти, вбивали непокірних. У селі знаходилася німецька комендатура. Під час німецько-фашистської окупації 18 жителів села боролися у складі партизанського загону імені Суворова,²⁶ який діяв в урочищі Нова Земниця. Опір окупаційному режиму також чинила підпільна комсомольська організація, яка була створена у червні 1943 р. Її очолив секретар Щуківський. Підпільники розповсюджували серед населення листівки, проводили розвідку, бесіди, закликали селян до саботажу здачі сільськогосподарської продукції німецьким властям. У результаті з травня 1943 р. і до визволення району від німецьких загарбників в селах Великозліївської і Петрушівської сільрад німці не одержали хліба, м'яса, масла та інших продуктів. Повністю було знищено 2 поліцейські відділення у селах Петруші і Задеріївка, де знаходилося до 80 поліцаїв.²⁷

У кінці літа - на початку осені 1943 р. почалося визволення Ріпкинського району від загарбників. На території села в перших числах вересня відбулася сутичка партизан з власівцями (РВА чи РОА - рос. варіант - російська визвольна армія), під час якої загинув один з власівців, похований у нашому селі, (нині на території однієї садиби по центральній вулиці ближче до дороги).²⁸

Після визволення села в ньому до кінця війни діяв польовий пересувний хірургічний госпіталь. На фронтах Великої Вітчизняної проти гітлерівських загарбників воювало 248 жителів, з них 178 - за героїзм і мужність було нагороджено орденами та медалями. 145 жителів віддали життя за свободу і незалежність Батьківщини. На їх честь в 1970 р. було споруджено обеліск. А ще в 1955 р. на братській могилі воїнів, які загинули при визволенні села, встановлено пам'ятник.²⁹

Ось така історія мого рідного села. Проходять роки... Невпізнаними стають Петруші. З'явилися нові будівлі, вулиця Молодіжна, проведено водогін по всьому селу. Народжуються нові покоління петрушан. Їм творити далі історію свого краю, примножувати і берегти історичне минуле цього красивого краєвидами і людьми села.

Оксана Клеменчук.

Джерела та література:

- 1 Василенко Генеральное следствие о маестностях Черниговского полка (1729-1730). - Чернигов, 1908.-С. 58.
- 2 Черниговские епархиальные известия прибавления - 1872. - № 22. - С. 48.
- 3 Легенду розповіла вчителька історії Диравіна Ю. М.
- 4 Веремейчик Е. М. Охранные исследования поселения X-XI вв. в с. Петруши // Проблемы археологии Южной Руси. - К., 1990. - С. 76.
- 5 Там само. - С. 83.
- 6 Генеральный опис Лівобережної України (1765-1769 pp.). Показчик населених пунктів / ред. Бутич І. Л. - К., 1959.-С. 131.
- 7 Топографічний опис Малоросійської губернії 1798-1800 pp. // Описи Лівобережної України кінця XVIII - початку XIX століть. - К., 1997. - С. 131.
- 8 Чернігівський державний обласний архів. - Ф. 132. - Он. I. - Спр. 576 (надалі ЧДОА).
- 9 Чернігівщина. Енциклопедичний довідник. - К., 1990. -С. 622.
- 10 Там само.
- 11 Там само.
- 12 Розповідь Шульги М. П.
- 13 Чернігівщина. Енциклопедичний довідник. - К., 1990. -С. 622.
- 14 Історія міст і сіл Чернігівська область. - К., 1972. - С. 590.
- 15 ЧДОА. - Ф. 942. - Оп. I. - Спр. 5262. - Арк. 2.
- 16 Історія міст і сіл Чернігівська область. - К., 1972. - С. 590.
- 17 Чернігівщина. Енциклопедичний довідник. - К., 1990. -С. 622.
- 18 ЧДОА.-Ф. Р19.-Оп. 1. - Спр. 151.
- 19 Там само. - Ф. 942. - Оп. 1. - Спр. 6043. - Арк. 7.
- 20 Там само.
- 21 Там само. - Ф. Р510. - Оп. 1. - Спр. - 367. - Арк. 6.
- 22 Там само. - Арк. 12.
- 23 Там само. - Арк. 9.
- 24 Розповідь Шульги Г. І.
- 25 Розповідь Шульги М. П.
- 26 Історія міст і сіл Чернігівська область. - С. 590.
- 27 Черниговщина в период Великой Отечественной войны (1941-1945 гг.). Сборник документов и материалов. - К. 1978. - С. 206.
- 28 Розповідь Бренько Г. М.
- 29 Історія міст і сіл Чернігівська область. - С. 590.

ДЕ ШУКАТИ ВИТОКИ БІЛОРУСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕЇ?

або

хто написав поеми "Енеїда наживоріт" і "Тарас на Парнасі"?

Нова білоруська література фактично починається з відомих анонімних творів "Енеїда наживоріт" і "Тарас на Парнасі". Перший з них є уривком вільного перекладу славнозвісної "Енеїди" Івана Котляревського. З Україною "Енеїду наживоріт" пов'язує і те, що перша згадка про неї - список, який 1837 року видатний український і російський славіст Йосип Бодянянський подарував Павлу Шафарикові.

Особливості мови і деталі змісту твору дають підстави припустити, що він написаний на Смоленщині. Однак останнім часом білоруські літературознавці гіпотезу про те, що автор твору - відставний полковник Вікентій Ровінський, без наявних доказів перетворюють у незаперечну істину. Хоча, на нашу думку, навряд чи можна вважати автором поетичного шедевр людину без освіти, по смерті якої не залишилося жодного віршованого рядка. Також нині робляться спроби відділити автора "Енеїди наживоріт" від іншого шедевр білоруської літератури - "Тараса на Парнасі".

Як тут не згадати слова видатного білоруського поета Аркадія Кулешова: "Уважлива працитаушы "Знеїду навыварат" і "Тараса", я схільні думаць, што пісалі іх не розныя ауторы, а адзін. Адзінства мовы, стылю, вобразау гаворыць само за сябе. Такого адзінства мовы, стылю, вобразау не мог бы дасягнуць не толькі переказчык, але і вопытны паэт... Кражваоць тут не толькі гучная інструментуака радкоу, надобная до пушкінскай, легкасць і непасрэднась выяўлення думкі і пачуцця, якія сведчаць пра асяродзе, да якога належау іх